

KS. WOJCIECH KUĆKO

UNIwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

W.KUCKO@UKSW.EDU.PL

ORCID: 0000-0003-4271-8478

WYZWANIA MORALNE GLOBALNEGO PAKTU WYCHOWAWCZEGO W NAUCZANIU PAPIEŻA FRANCISZKA

DOI: <https://doi.org/10.12775/TiCz.2022.029>

Streszczenie. Głównym celem artykułu jest analiza koncepcji Globalnego Paktu Wychowawczego oraz propozycji wcielenia jej w praktykę na bazie nauczania papieża Franciszka. Idea nowego „przymierza wychowawczego” jest adekwatną i integralną próbą odpowiedzi na obecne wyzwania w kontekście dokonującej się zmiany epoki i poszukiwań nowego humanizmu. Koncepcja ta nie została jeszcze opracowana w szerszy sposób w języku polskim, dlatego w artykule prezentowane są jej główne założenia oraz implikacje etyczne. Omówionych jest siedem płaszczyzn realizacji paktu wychowawczego oraz wynikające z nich wyzwania moralne: docenienie misji szkoły, odkrycie na nowo tożsamości szkół katolickich, ukazanie nowej roli uniwersytetów oraz wartości piękna w procesie formacji ludzkiej.

Słowa kluczowe: Franciszek, Globalny Pakt Wychowawczy, nowy humanizm, szkoła, uniwersytet, wychowanie, zmiana epoki.

Abstract. The Concept, Implementation Proposals and Moral Challenges of the Global Pact on Education in the Teaching of Pope Francis. The main aim of the article is to analyze the concept of the Global Pact on Education and the proposal to put it into practice on the basis of the teaching of Pope Francis. The idea of a new “educational alliance” is an appropriate and integral attempt to respond to the present challenges in the context of the epoch change and the search for a new humanism. This concept has not yet been extensively covered in Polish, therefore the article presents its main assumptions and ethical implications. Seven levels of the implementation of the educational pact

are discussed, and so are the resulting moral challenges: appreciating the mission of the school, rediscovering the identity of Catholic schools and revealing the new role of universities and the value of beauty in the process of human formation.

Keywords: Francis, Global Pact on Education, new humanism, school, university, education, epoch change.

WPROWADZENIE

Działalność wychowawcza i edukacyjna Kościoła katolickiego w świecie jest od wieków jednym z ważniejszych sposobów realizacji powierzonej przez Chrystusa podstawowej misji ewangelizowania. Według danych na dzień 31 grudnia 2019 roku Kościół katolicki kształcił ponad 68,5 mln młodych ludzi na całym świecie¹. W kontekście kryzysu wychowawczego i edukacyjnego naszych czasów, szczególnie w okresie pandemii COVID-19, świadomy odpowiedzialności za misję Kościoła w świecie, papież Franciszek zaproponował Globalny Pakt Wychowawczy (ang. *Global Compact on Education*)². Głównym celem artykułu jest analiza tej koncepcji oraz propozycji wcielenia jej w praktykę na bazie nauczania Papieża z Argentyny i innych dokumentów watykańskich. Koncepcja Globalnego Paktu Wychowawczego nie została jeszcze opracowana w szerszy sposób w języku polskim, z wyjątkiem kilku wspomnień w kontekście koncepcji wychowawczych³. Wydaje się, że może

---

¹ Agenzia Fides, “95a Giornata Missionaria Mondiale (24 ottobre 2021). Le statistiche della Chiesa cattolica,” dostęp 22 lipca 2022 r., <http://www.fides.org/it/stats>.

² Termin *Global Compact on Education* pojawia się już w 2005 r. w jednym z czasopism o finansach i rozwoju, w kontekście programu *Education for All*, bez odniesień filozoficzno-teologicznych, por. Gene Sperling and Rekha Balu, “Designing a Global Compact on Education,” *Finance & Development* 42, no 2 (2005): 38–41, <https://doi.org/10.5089/9781451953954.022>. W literaturze polskiej termin ang. *education*, wł. *educazione*, tłumaczono zarówno jako edukację, jak i wychowanie. Papieżowi chodzi jednak o szerszą kwestię wychowania.

³ Por. Mariola Teresa Kozubek, “Inkluzja w ujęciu papieża Franciszka inspiracją dla edukacji włączającej. Inclusion as perceived by Pope Francis is an inspiration for inclusive education,” *Rozprawy Społeczne* 14, nr 4 (2020): 17–33, <https://doi.org/10.29316/rs/132353>; Henryk Depta, “Przesłanie nowego humanizmu,” w *Humanistyczne ambiwalencje globalizacji. Zbiór studiów*, red. Agnieszka Piejka, Irena Wojnar (Warszawa: Polska Akademia Nauk – Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus”, 2021): 31–39. Kompleksowe

być ona adekwatną próbą odpowiedzi na obecne wyzwania zmiany epoki i nowego humanizmu⁴.

1. IDEA GLOBALNEGO PAKTU WYCHOWAWCZEGO

Kard. Jorge Bergoglio w ciągu swojego posługiwania kapłańskiego związał się z promowaniem nowych systemów edukacyjnych, przede wszystkim poprzez doprowadzenie do utworzenia w 2001 roku w Buenos Aires, z pomocą Enrique Palmeyro, najpierw *Escuela de Vecinos* oraz *Escuelas Hermanas*, a potem *Scholas Occurrentes*, czyli sieci szkół w sąsiedztwie, opartych na trzech filarach: edukacji, sporcie i kulturze, nawiązujących do szkół jezuickich, będących dziedzictwem działania w świecie uczniów św. Ignacego z Loyoli⁵.

W obliczu rozpadu różnych form życia społecznego, a przede wszystkim więzi między rodziną, szkołą, Kościołem i szeroko rozumianą kulturą, Franciszek zauważa źródło rozdarcia „paktu wychowawczego” i potrzebę wypracowania Globalnego Paktu Wychowawczego⁶. Kultura odrzucenia, która dotyka głównie dzieci, osoby starsze i bezrobotnych, spotęgowała także potrzebę odbudowy tego paktu, opartego na tworzeniu nowych sieci, które w myśl przysłowia afrykańskiego Franciszek nazywa obrazowo „wioską wychowawczą” („By wychować dziecko, potrzebna jest wioska”)⁷. Ważne jest budowanie mostów między szkołą a terytorium,

---

opracowanie tematu w jęz. angielskim, z przedmową Franciszka: Marcelo Suárez-Orozco and Carola Suárez-Orozco, *Education. A Global Compact for a Time of Crisis* (New York, Chichester, West Sussex: Columbia University Press, 2022), <https://doi.org/10.7312/suar20434>.

⁴ O chrześcijańskiej interpretacji zmierzchu nowożytności: Andrzej Kobyliński, *Modernità e postmodernità. L'interpretazione cristiana dell'esistenza al tramonto dei tempi moderni nel pensiero di Romano Guardini* (Roma: Editrice Pontificia Università Gregoriana, 1998).

⁵ *Scholas Occurrentes* od 19 marca 2022 r. działają jako Prywatne Stowarzyszenie Wiernych o charakterze międzynarodowym. Por. Nicola Gori, „Aule senza pareti. Il direttore di Scholas Occurrentes rilancia il «patto educativo globale».” *L'Osservatore Romano* 160, no 244 (2020): IV.

⁶ Por. Armando Matteo, *Il nuovo bambino immaginario. Perché si è rotto il patto educativo tra i genitori e figli* (Soveria Mannelli: Rubbettino, 2020).

⁷ Po raz pierwszy papież Franciszek mówił o tym w czasie spotkania 4 września 2014 r.: „Trzeba odbudować porozumienie wychowawcze. Przemówienie do uczestników

między szkołą a instytucjami cywilnymi, a także między szkołą a rodziną⁸. To powrót do podstawowego paradygmatu biblijnego – przymierza Boga z Jego ludem, zawartego na zawsze przez Jego Syna (por. Ef 2,14–15), przymierza między pokoleniami, między ludami i kulturami, między nauczycielami, uczniami i rodzicami w szkole, między człowiekiem i światem stworzonym⁹. Aby wyraźniej ukazać zakorzenienie tej idei w dziedzictwie ludzkości, Franciszek odwołuje się do aforyzmu ze świątyni w Delfach: „Poznaj samego siebie” (gr. γνῶθι σεαυτόν, łac. *nosce teipsum*) i dla pełnego ujęcia wyzwań wychowawczych postuluje podobne pryncypia: „poznaj swojego brata”, „poznaj świat stworzony”, „poznaj Transcendencję”¹⁰.

W czasie wystąpienia wideo 12 września 2019 roku papież Franciszek przedstawił pomysł zorganizowania w Rzymie w 2020 roku spotkania na temat *Odbudować globalny pakt wychowawczy*, którego celem byłaby budowa troska o bardziej otwarte i inkluzywne wychowanie w duchu „przymierza wychowawczego” i w myśl encykliki *Laudato si*¹¹. Powiedziała, że żyjemy w czasie zmiany epoki, przechodząc „metamorfozę nie tylko kulturową, ale także antropologiczną, która rodzi nowe języki i odrzuca, bez rozeznania, paradygmaty przekazane nam przez historię”¹². Dlatego konieczne jest stworzenie „wioski wychowawczej”, która w czasie globa-

---

światowego spotkania «Scholas occurrentes» (4.09.2014).” *L’Osservatore Romano*, wyd. pol. 35 nr 10 (2014): 23–24.

⁸ Por. Francesco, “Discorso all’Associazione Genitori Scuole Cattoliche (AGESC) (5.12.2015)”, dostęp 22 lipca 2022 r., https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/december/documents/papa-francesco_20151205_agesc.html.

⁹ Francesco, “Discorso ai partecipanti all’Assemblea Plenaria della Congregazione per l’Educazione Cattolica (degli Istituti di Studi) (20.02.2020)”, dostęp 22 lipca 2022 r. https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2020/february/documents/papa-francesco_20200220_congregaz-educaz-cattolica.html. Ideę współpracy wyraża logo Globalnego Paktu Wychowawczego, przedstawiające ziemski glob trzymany w objęciach przez człowieka, który chce go chronić i strzec. Zob. Congregazione per l’Educazione Cattolica, “Patto Educativo Globale. Vademecum,” 22, dostęp 22 lipca 2022 r., <https://www.educationglobalcompact.org/resources/Risorse/vademecum-italiano.pdf>.

¹⁰ Francesco, “Per un’educazione al servizio della fratellanza universale. Il discorso del Pontefice (05.10.2021)”, *L’Osservatore Romano* 161, no 226 (2021): 2–3.

¹¹ Zob. Giovanni Cucci, “Ricostruire il patto educativo globale,” *La Civiltà Cattolica* no 4087 (2020): 3–16.

¹² Francesco, “Messaggio per il lancio del Patto Educativo (12.09.2019)”, in *Patto Educativo Globale. Instrumentum Laboris*, Congregazione per l’Educazione Cattolica, presentazione di Angelo Vincenzo Zani (Milano: San Paolo, 2020), 26. Tłum. własne.

lizacji będzie możliwa do utworzenia, respektując następujące zasady: (1) odważne postawienie w centrum osoby, szczególnie w kontekście ekologii integralnej; (2) odwaga w inwestowaniu najlepszych energii z kreatywnością i odpowiedzialnością; (3) odwaga w formowaniu osób gotowych do podjęcia służby we wspólnocie¹³. Taka misja wpisuje się w eklezjologię „wyjścia” na peryferie świata przez ludzi Kościoła, którzy sami wykazują w tej materii inicjatywę, nie czekając na porady i działania innych¹⁴.

W 2020 roku ówczesna Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego opracowała *Instrumentum Laboris*, w którym zawarła główne idee dalszej pracy nad projektem Globalnego Paktu Wychowawczego Franciszka z 2019 roku. Obok kwestii przymierza, ważnym nurtem paktu jest braterstwo, ponieważ „życie jest faktem otrzymanym, który nie pochodzi od nas samych. Wręcz przeciwnie, życie przekracza każdego pojedynczego mężczyznę i kobietę, dlatego nie jest czymś z autoprodukcji, jest zaś czymś danym przez kogoś innego”¹⁵. W przypadku osób wierzących dawcą życia jest sam Bóg, nie znaczy to jednak, że braterstwo określa granicę tylko wokół nich, dotyczy ono bowiem wszystkich ludzi¹⁶.

W dokumencie Kongregacji opisano kontekst naszych czasów, charakteryzujący się zerwaniem połączeń i relacji między pokoleniami na rzecz „idolatrii ego”, z którą należy walczyć¹⁷. Konieczne jest odkrycie i dowartościowanie innego aspektu – rozwoju technologii i życia *online* oraz mediów społecznościowych (ang. *social media*), gdyż zmieniają one w decydujący sposób świadomość jednostek i wpływają na pamięć, kreatywność, zdolność koncentracji i wglądu w siebie. Dlatego istotny jest proces rozeznawania metod i środków wychowania¹⁸. Niebezpieczeństwo rozkładu niektórych osobowości objawia się w coraz większej trudności mło-

¹³ Ibidem, 28–30; Francesco, „Il compito educativo della vita consacrata. Messaggio del Papa al superiore degli Scolopi (15.10.2020),” *L'Osservatore Romano* 110, no 262 (2020): 7.

¹⁴ Wszystkie fragmenty przemówień papieża Franciszka z lat 2013–2020, dotyczących wychowania i edukacji, zebrał Angelo Vincenzo Zani w: Francesco, *Il patto educativo globale. Una passione per l'educazione* (Brescia: Scholé, 2020).

¹⁵ Zob. Congregazione per l'Educazione Cattolica, „Instrumentum Laboris,” w Congregazione per l'Educazione Cattolica, *Patto educativo globale* (Milano: San Paolo, 2020), 33–42.

¹⁶ Szerzej o braterstwie w nauczaniu Franciszka: Wojciech Kućko, „Fraternity in the Teaching of Pope Francis,” *Collectanea Theologica* 90, nr 5 (2020): 701–740.

¹⁷ Congregazione, „Instrumentum,” 45.

¹⁸ Zob. ibidem, 46–48.

dych w uczeniu się, koncentracji uwagi, zachowaniu ciszy, dlatego ważne jest dziś „wychowanie pytań” ludzi młodych, zauważenie ich problemów i trudności. Nie jest to jednak łatwe w kontekście „kultury odrzucenia”¹⁹.

Jaka jest zatem pozytywna wizja (ang. *vision*) paktu wychowawczego? Po pierwsze, należy troszczyć się o zachowanie jedności w różnorodności. Konieczny jest odkrywczy paradygmat, wyznaczony przez nowy humanizm, do którego nawoływał już Paweł VI w *Populorum progressio*. Po drugie, trzeba docenić wartość „relacji wychowawczej”, która nie obejmuje jedynie sal i auli uniwersyteckich, ale ma być zabezpieczona w prawie rodzin do wychowania, w prawie Kościołów i wspólnot wyznaniowych do współpracy w tym dziele z rodzinami²⁰. Po trzecie, nowy pakt wychowawczy budowany jest na przekonaniu, że można zmienić świat wbrew fatalizmowi wielu współczesnych jednostek i instytucji²¹.

Ostatnim elementem strategii Globalnego Paktu Wychowawczego jest misja (ang. *mission*), wyrażająca się poprzez: (1) dostrzeżenie związku między wychowaniem a społeczeństwem, który obrazowo jest budowany w „wiosce wychowawczej”; (2) inwestowanie najlepszych sił w proces edukacji, wbrew powszechnemu konsumizmowi; (3) formowanie osób gotowych do służby, ponieważ „prawdziwa służba wychowaniu polega na wychowaniu do służby”²².

2. SIEDEM ZADAŃ GLOBALNEGO PAKTU WYCHOWAWCZEGO

W 2020 roku Franciszek mówił o „katastrofie wychowawczej” w obliczu 10 mln dzieci, które są zmuszane, by porzucić szkołę z powodu kryzysu ekonomicznego po pandemii COVID-19, powiększając liczbę

¹⁹ Zob. Congregazione, „Instrumentum,” 49–55.

²⁰ Franciszek, „Przemówienie Ojca Świętego Franciszka do członków korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej z okazji składanych życzeń noworocznych (09.01.2020),” dostęp 22 lipca 2022 r., https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2020/january/documents/papa-francesco_20200109_corpo-diplomatico.html.

²¹ Por. Benedykt XVI, „Encyklika «Caritas in veritate»,” ogłoszona 29.06.2009, nr 42, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html.

²² Zob. Congregazione, „Instrumentum,” 67–73.

250 mln dzieci wykluczonych z jakiegokolwiek formacji. Dlatego zaapelował do świata kultury, nauki i sportu, artystów, dziennikarzy, by stali się promotorami wychowania w duchu nowego humanizmu²³. Cytując encyklikę *Fratelli tutti*, wskazał, że nie wszystko zależy od rządzących, ale trzeba gospodarować czasem i inicjować pewne procesy²⁴. Papież zaproponował siedem niżej omówionych ścieżek realizacji tego paktu²⁵.

2.1. POSTAWIENIE W CENTRUM OSOBY

Charakterystyczną cechą chrześcijańskiej wizji świata jest troska o integralną wizję człowieka, bez której każde działanie byłoby niepełne, a czasem mogłoby być wymierzone przeciw człowiekowi. Dlatego Franciszek postuluje potrzebę „nowego humanizmu”, którego celem byłoby pokonanie obecnych przemian kulturowych społeczeństw, troska o godność każdej osoby, wychowanie do szacunku, a także ochrona jej nienaruszalnych praw powszechnych, wyrażonych m.in. w *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* z 1948 roku²⁶.

2.2. SŁUCHANIE MŁODYCH POKOLEŃ

Nowy paradygmat pedagogiczny, oparty na słuchaniu i dialogu, Franciszek wyraża w trzech czasownikach: „słuchać”, „przekazywać”, „budować razem”. Odwołuje się przy tym do etymologii czasownika *educare* (łac. *e-ducere*), czyli „pozwolić wyjść”, „wydać na światło dzienne”. Można to uczynić poprzez przekazywanie świata wartości, przede wszystkim troski o życie, oraz odwoływać się do „umysłu, rąk, serca i duszy”²⁷.

---

²³ Zob. Francesco, „Un patto globale contro la catastrofe educativa (15.10.2020)” *L'Osservatore Romano* 160, no 239 (2020): 2.

²⁴ Zob. Franciszek, *Encyklika „Fratelli tutti” o braterstwie i przyjaźni społecznej* (03.10.2020) (Tarnów: Biblos, 2020), nr 77.

²⁵ Zob. Francesco, „Un patto globale,” 3; Idem, „Il compito educativo,” 7; Congregazione, „Patto Educativo,” 8–20.

²⁶ Zob. Congregazione, „Patto Educativo,” 10.

²⁷ Ibidem, 11. Por. Andrea Monda, „Testa, mani, cuore e anima: vie della formazione integrale,” *L'Osservatore Romano* 161, no 226 (2021): 1 i 3.

2.3. PROMOCJA KOBIETY

Temat ten jest kontynuacją przesłania św. Jana Pawła II o potrzebie budowania w świecie „nowego feminizmu”²⁸. W encyklice *Fratelli tutti* Franciszek raz jeszcze podkreśla, że kobiety mają tę samą godność i te same prawa, niestety jednak, w wielu przestrzeniach świata doświadczają wykluczenia i odrzucenia, zwłaszcza w procesie wychowawczym. Postuluje, by troszczyć się o właściwą liczbę kobiet w organach różnych instytucji i walczyć z dyskryminacją²⁹.

2.4. CZYNIENIE RODZINY ODPOWIEDZIALNĄ

Rodzina jest pierwszym i niezbędnym podmiotem wychowania, w której dzieci – jak stwierdza Sobór Watykański II – uczą się cnót społecznych³⁰. Potrzebna jest dziś większa współpraca z rodzicami w różnych projektach społecznych, ale też większe zaangażowanie rodziców w proces wychowawczy, by nie czyniła tego jedynie szkoła, w duchu większej odpowiedzialności rodziny (wł. *responsabilizzare*) za przestrzeń wychowania³¹.

2.5. OTWARCIE NA PRZYJMOWANIE

W dobie globalizacji widoczne są coraz różne formy nierówności społecznych, ekonomicznych i kulturowych, które w adhortacji *Evangeliū gaudium* w odniesieniu do procesów urbanizacyjnych Franciszek określa jako „nie-mieszkańców”, „w połowie mieszkańców” lub „resztek

---

²⁸ Opracowanie idei „nowego feminizmu” w twórczości Jana Pawła II przedstawił: Ireneusz Mroczkowski, *Rodzina, gender i nowy feminizm. Podstawy chrześcijańskiej promocji i obrony rodziny* (Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2014).

²⁹ Zob. Congregazione, „Patto Educativo,” 12.

³⁰ Por. Angelo Vincenzo Zani, „«Gravissimum educationis»: traiettoria del magistero postconciliare e Patto Educativo Globale,” *Ephemerides Iuris Canonici* 61 nr 1 (2021): 5–39.

³¹ Zob. Congregazione, „Patto Educativo,” 13. O implikacjach bliskości wynikających z Globalnego Paktu Wychowawczego por. Gianpaolo Lacerenza, „Nuove congiunture etiche tra prossimità e distanza: «Global Compact on Education» e famiglia,” *Apulia Theologica* 7, no 2 (2021): 475–499.

miejskich”³². Trzeba pomóc takim osobom stać się na nowo i w pełni obywatelami. W systemach edukacji można czynić to przez większe umiędzynaradawianie wspólnot i tworzenie programów braterskiej współpracy³³.

2.6. ODNOWA EKONOMII I POLITYKI

Perspektywą odnowy ekonomii, polityki, wzrostu i postępu powinna być ekologia integralna, ukazana np. w encyklice Franciszka *Laudato si'* z 2015 roku. Chodzi przede wszystkim o budowę „kultury spotkania”, w której zwraca się uwagę na punkty wspólne. Nowy „pakt społeczny” ma na celu szukanie sposobów budowania dobra wspólnego poprzez poszanowanie takich wartości jak: udział, demokracja, polityka, sprawiedliwość, równość, braterstwo i pokój³⁴.

2.7. TROSKA O WSPÓLNY DOM

Obecny kryzys światowy związany jest także z zaniedbaniami w dziedzinie ekologii. Nie jest to jednak jedynie kryzys „przymiotnikowy”, gdyż ma on charakter wewnętrzny, zaś skutkuje w różny sposób na zewnątrz. Konieczny jest dialog i podjęcie wspólnego zaangażowania talentów w celu zmiany myślenia o środowisku i o nowej solidarności międzyludzkiej³⁵.

3. WYZWANIA MORALNE GLOBALNEGO PAKTU WYCHOWAWCZEGO

Spośród wyzwań moralnych, wynikających z propozycji nowego paktu wychowawczego, warto zwrócić uwagę na następujące: docenienie

---

³² Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium” o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie* (24.11.2013) (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2013), nr 74.

³³ Zob. Congregazione, „Patto Educativo,” 14.

³⁴ Zob. ibidem, 15.

³⁵ Zob. ibidem, 16.

misji szkoły, odkrycie na nowo tożsamości szkół katolickich, ukazanie nowej roli uniwersytetów oraz wartości piękna w procesie formacji.

3.1. SZKOŁA WAŻNYM MIEJSCEM WYCHOWAWCZYM

Opublikowane we Włoszech w 2021 roku badania, przeprowadzone wśród 2800 kierujących szkołami pokazały, w jak niewielkim stopniu w czasie pandemii udało się zniwelować nierówności. Aż 82,1% przyznała, że istnieją ogromne nierówności w dostępie i korzystaniu z osiągnięć technologicznych zarówno wśród nauczycieli, jak i uczniów. Nawet ci urodzeni po roku 2000, określane jako *nativi digitali* („cyfrowi z urodzenia”), wykazywali trudności w efektywnym posługiwaniu się niektórymi narzędziami technologicznymi. Ponadto 74,8% odpowiedzialnych za szkoły zauważyło pogłębiające się dysproporcje w nauczaniu między uczniami zdolnymi i wymagającymi. Na podstawie tych badań Antonio Spadaro i Andrea Casavecchia wyprowadzili wniosek, że pandemia pokazała także inne miejsca, obok tradycyjnej auli szkolnej, w których można podejmować proces nauczania. Nie oznacza to jednak, by rezygnować zupełnie ze szkoły albo rozumieć szkołę jedynie jako miejsce nauki. Szkoła jest także „doświadczeniem kulturalnym”, w którym młody człowiek mierzy się z różnymi wymiarami wychowania: etycznym, moralnym i obywatelskim. Szkoła uczy nie tylko pojęć i rozumienia świata, ma też ogromną rolę w tworzeniu wspólnot³⁶.

3.2. TOŻSAMOŚĆ SZKÓŁ KATOLICKICH

Celem Globalnego Paktu Wychowawczego jest łączenie różnych sił w budowaniu świata bardziej przyjaznego formacji i kształtowaniu postaw. Rodzi to wiele wyzwań w sferze zachowania tożsamości katolickiej w ponowoczesnym świecie. Formacja uniwersytecka obecnie w małym stopniu przygotowuje przyszłych nauczycieli do pracy w szkołach katolic-

---

³⁶ Por. Antonio Spadaro, Andrea Casavecchia, „La scuola e la Chiesa nella pandemia. Appunti del Rapporto Censis «Stress test Italia».” *La Civiltà Cattolica* no 4089 (2020): 255–264.

kich – wynika z badań, przeprowadzonych *online* przez *Centro Studi per la Scuola Cattolica* w 2020 roku wśród 4606 nauczycieli różnych poziomów nauczania w szkołach katolickich we Włoszech, co stanowiło 8,7% wszystkich tego rodzaju nauczycieli. Niemal 75% z nich ukończyło uniwersytety państwowe, a w tego typu instytucjach katolickich, kościelnych lub papieskich studiowało 20,9%. Z absolwentów uniwersytetów kościelnych aż 71,65% było bardzo zadowolonych z takiego rodzaju formacji, po uniwersytetach katolickich taką opinię wyraziło 53,9%, zaś po uniwersytetach państwowych – jedynie 30,9%. Wśród głównych motywów podjęcia pracy w szkole katolickiej ankietowani nauczyciele wskazali: docenienie środowiska pracy (34,9%), konkretny wybór określonego stylu życia (28,1%), pragnienie wychowania do wartości chrześcijańskich (11,7%). Jedynie 37,2% badanych uznało, że czują się wychowawcami i przykładami dla swoich uczniów³⁷.

Widać zatem wyraźnie potrzebę podniesienia stanu alarmu dla edukacji (wł. *emergenza educativa*)³⁸ i tworzenia pedagogiki, opartej na świadectwie życia, właściwej wiedzy i dialogu. Jest to aktualne na płaszczyźnie właściwego współzawodnictwa, szczególnie w przypadku zgromadzeń zakonnych, które w ciągu wieków rozwijały różne formy nauczania i wychowania. Konieczne jest jednak zdanie sobie sprawy z epokowych zmian i przemyślenie, w jaki sposób je skonfrontować, także w obliczu zmniejszającej się liczby powołań kapłańskich i zakonnych³⁹.

3.3. UNIWERSYTET PRZESTRZENIĄ POSZUKIWAŃ W DZIEDZINIE WYCHOWANIA

Spotkania papieża Franciszka ze światem akademickim, wynikające z idei konstytucji *Veritatis gaudium*, zaowocowały wypracowaniem pięciu obszarów tematycznych rozwoju misji uniwersytetów w projekcie Global-

---

³⁷ Por. Centro Studi per la Scuola Cattolica, *Chiamati a insegnare. Scuola cattolica in Italia. XXII Rapporto*, (Brescia: Ed. Scholé, 2020).

³⁸ Zob. Benedetto XVI, *Lettera alla diocesi e alla città di Roma sul compito urgente dell'educazione* (21.08.2008) (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2008).

³⁹ Por. Congregazione per l'Educazione Cattolica, *L'identità della Scuola Cattolica per una cultura del dialogo* (29.03.2022) (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2022): nr 33–35.

nego Paktu Wychowawczego⁴⁰. *Vademecum* Kongregacji Wychowania Katolickiego sygnalizuje te przestrzenie i współpracujące w każdej dziedzinie uniwersytety: (1) misją uniwersytetu jest troska o godność i prawa człowieka, szczególnie tych, którzy są odrzuceni i niepotrafiący poradzić sobie społecznie (University of Notre Dame, USA); (2) braterstwo i współpraca, które zaowocują większą bliskością w relacjach, w pluralistycznym partrzeniu na świat (Università Cattolica del Sacro Cuore, Milano, Włochy); (3) technologia i ekologia integralna, czyli doprowadzenie do zharmonizowania ujęcia technicznego, naukowego i humanistycznego (Pontificia Universidad Javeriana, Bogotá-Cali, Kolumbia); (4) pokój i obywatelstwo, w imię których należy odrzucić fałszywą neutralność i każdą formę wojny (Pontificia Università Lateranense, Watykan); (5) kultury i religie, w imię których podejmuje się konstruktywny dialog w strukturach uniwersytetu (Pontifical and Royal University of Santo Tomas, Manila, Filipiny)⁴¹.

3.4. ROLA PIĘKNA

Słowem kluczem w procesie tworzenia nowego paktu wychowawczego jest piękno, dzięki któremu harmonijnie może być budowana integralność człowieka⁴². W życiu wychowawczym, szczególnie na płaszczyźnie edukacyjnej – zauważa Andrea Monda – mamy jednak do czynienia z tendencją raczej do promocji współzawodnictwa, zdobywania kolejnych specjalizacji, zapominając o formacji ludzkiej osoby w całości jej istnienia⁴³. W tej optyce droga piękna, nastrajająca do właściwego działania, może być jedną ze ścieżek procesu synodalnego, czyli nowego, a zarazem starego sposobu działania i realizowania misji nauczycielskiej Kościoła⁴⁴.

⁴⁰ Zob. Congregazione, "Patto Educativo," 17–21.

⁴¹ Całość projektu koordynuje Università LUMSA (Rzym, Włochy), jego rezultaty można zweryfikować w: www.educationglobalcompact.org. Zob. Congregazione, "Patto Educativo," 21.

⁴² Francesco, "Per un'educazione," 3.

⁴³ Monda, "Testa, mani," 3.

⁴⁴ Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi, "Vademecum per il Sinodo sulla sinodalità," *Il Regno. Mensile di attualità cattolica* 66, no 17 (2021): 537–557.

PODSUMOWANIE

W obliczu nowych zagrożeń i zmiany epoki papież Franciszek proponuje Globalny Pakt Wychowawczy, czyli oparty na chrześcijańskiej antropologii model nowego sposobu nauczania i wychowania młodego pokolenia. W tekście artykułu omówiono siedem zadań, związanych z realizacją tego projektu, jak i najważniejsze wyzwania etyczne z niego wypływające w odniesieniu do nauczania i wychowania w szkołach i uniwersytetach.

Głosy krytyki papieskiego projektu dotyczą przede wszystkim połączenia paktu wychowawczego z ideą „nowego humanizmu”. Wydaje się to jednak mało zasadne, Franciszek powraca bowiem do koncepcji obecnej w nauczaniu swoich poprzedników. Obecny kryzys antropologiczny domaga się wniesienia nowych treści w rozumienie człowieka, natury, świata i relacji między nimi. Służy temu proces wychowania, który pozwala na zaprezentowanie spójnej wizji człowieka. Odwołania do idei humanizmu i formacji ludzkiej są więc zasadne, tym bardziej że w wielu punktach w nauczaniu papieża znajdują one umocowanie w argumentach filozofii realistycznej i teologii katolickiej. Ważnym zadaniem stojącym przed polskimi szkołami i uniwersytetami, zwłaszcza katolickimi, jest szersze propagowanie i realizowanie papieskiej koncepcji Globalnego Paktu Wychowawczego.

BIBLIOGRAFIA

- Agenzia Fides. “95^a Giornata Missionaria Mondiale (24 ottobre 2021). Le statistiche della Chiesa cattolica.” Dostęp 22 lipca 2022 r. <http://www.fides.org/it/stats>.
- Benedetto XVI. *Lettera alla diocesi e alla città di Roma sul compito urgente dell'educazione* (21.08.2008). Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2008.
- Benedykt XVI. “Encyklika «Caritas in veritate».” Ogłoszona 29.06.2009. https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html.
- Centro Studi per la Scuola Cattolica. *Chiamati a insegnare. Scuola cattolica in Italia. XXII Rapporto*. Brescia: Ed. Scholè, 2020.
- Congregazione per l'Educazione Cattolica. “Instrumentum Laboris.” W *Patto educativo globale. Instrumentum Laboris*, Congregazione per l'Educazione Cattolica, 33–75. Milano: San Paolo, 2020.
- Congregazione per l'Educazione Cattolica. “Patto Educativo Globale. Vademecum.” 22. Dostęp 22 lipca 2022 r. <https://www.educationglobalcompact.org/resources/Risorse/vademecum-italiano.pdf>.

- Congregazione per l'Educazione Cattolica. *L'identità della Scuola Cattolica per una cultura del dialogo* (29.03.2022). Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2022.
- Cucci, Giovanni. "Ricostruire il patto educativo globale." *La Civiltà Cattolica* no 4087 (2020): 3–16.
- Depta, Henryk. "Przesłanie nowego humanizmu." W *Humanistyczne ambiwalencje globalizacji. Zbiór studiów*, redakcja Agnieszka Piejka, Irena Wojnar, 31–39. Warszawa: Polska Akademia Nauk – Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus”, 2021.
- Francesco. "Discorso all'Associazione Genitori Scuole Cattoliche (AGESC) (5.12.2015)." Dostęp 22 lipca 2022 r. https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/december/documents/papa-francesco_20151205_agesc.html.
- Francesco. "Messaggio per il lancio del Patto Educativo (12.09.2019)." In *Patto Educativo Globale. Instrumentum Laboris*, Congregazione per l'Educazione Cattolica, presentazione di Angelo Vincenzo Zani, 25–30. Milano: San Paolo, 2020.
- Francesco. "Discorso ai partecipanti all'Assemblea Plenaria della Congregazione per l'Educazione Cattolica (degli Istituti di Studi) (20.02.2020)." Dostęp 22 lipca 2022 r. https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2020/february/documents/papa-francesco_20200220_congregaz-educaz-cattolica.html.
- Francesco. "Il compito educativo della vita consacrata. Messaggio del Papa al superiore degli Scolopi (15.10.2020)." *L'Osservatore Romano* 160, no 262 (2020): 7.
- Francesco. "Un patto globale contro la catastrofe educativa (15.10.2020)." *L'Osservatore Romano* 160, no 239 (2020): 2–3.
- Francesco. *Il patto educativo globale. Una passione per l'educazione*. Brescia: Scholé, 2020.
- Francesco. "Per un'educazione al servizio della fratellanza universale. Il discorso del Pontefice (05.10.2021)." *L'Osservatore Romano* 161, no 226 (2021): 2–3.
- Franciszek. *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium” o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie* (24.11.2013). Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2013.
- Franciszek. "Trzeba odbudować porozumienie wychowawcze. Przemówienie do uczestników światowego spotkania «Scholas Occurrentes» (4.09.2014)." *L'Osservatore Romano*, wydanie polskie, 35 nr 10 (2014): 23–24.
- Franciszek. "Przemówienie Ojca Świętego Franciszka do członków korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej z okazji składanych życzeń noworocznych (09.01.2020)." Dostęp 22 lipca 2022 r. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2020/january/documents/papa-francesco_20200109_corpo-diplomatico.html.
- Franciszek. *Encyklika „Fratelli tutti” o braterstwie i przyjaźni społecznej* (03.10.2020). Tarnów: Biblos, 2020.
- Gori, Nicola. "Aule senza pareti. Il direttore di Scholas Occurrentes rilancia il «patto educativo globale»." *L'Osservatore Romano* 160, no 244 (2020): IV.
- Kobyliński, Andrzej. *Modernità e postmodernità. L'interpretazione cristiana dell'esistenza al tramonto dei tempi moderni nel pensiero di Romano Guardini*. Roma: Editrice Pontificia Università Gregoriana, 1998.
- Kozubek, Mariola Teresa. "Inkluzja w ujęciu papieża Franciszka inspiracją dla edukacji włączającej. Inclusion as perceived by Pope Francis is an inspiration for inc-

- lusive education.” *Rozprawy Społeczne* 14, nr 4 (2020): 17–33. DOI: <https://doi.org/10.29316/rs/132353>.
- Kučko, Wojciech. “Fraternity in the Teaching of Pope Francis.” *Collectanea Theologica* 90, nr 5 (2020): 701–740. DOI: <http://doi.org/10.21697/ct.2020.90.5.30>.
- Lacerenza, Gianpaolo. “Nuove congiunture etiche tra prossimità e distanza: «Global Compact on Education» e famiglia.” *Apulia Theologica* 7, no 2 (2021): 475–499.
- Matteo, Armando. *Il nuovo bambino immaginario. Perché si è rotto il patto educativo tra i genitori e figli*. Soveria Mannelli: Rubbettino, 2020.
- Monda, Andrea. “Testa, mani, cuore e anima: vie della formazione integrale.” *L'Osservatore Romano* 161, no 226 (2021): 1 i 3.
- Mroczkowski, Ireneusz. *Rodzina, gender i nowy feminizm. Podstawy chrześcijańskiej promocji i obrony rodziny*. Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2014.
- Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi. “Vademecum per il Sinodo sulla sinodalità.” *Il Regno. Mensile di attualità cattolica* 66, no 17 (2021): 537–557.
- Spadaro, Antonio and Casavecchia, Andrea. “La scuola e la Chiesa nella pandemia. Appunti del Rapporto Censis «Stress test Italia».” *La Civiltà Cattolica* no 4089 (2020): 255–264.
- Sperling, Gene and Balu, Rekha. “Designing a Global Compact on Education.” *Finance & Development* 42, no 2 (2005): 38–41. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781451953954.022>.
- Suárez-Orozco, Marcelo and Suárez-Orozco, Carola. *Education. A Global Compact for a Time of Crisis*. New York, Chichester, West Sussex: Columbia University Press, 2022. DOI: <https://doi.org/10.7312/suar20434>.
- Vincenzo Zani, Angelo. “«Gravissimum educationis»: traiettoria del magistero postconciliare e Patto Educativo Globale.” *Ephemerides Iuris Canonici* 61 no 1 (2021): 5–39.